

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 15ης Ιανουαρίου 1986 *

Στην υπόθεση 41/84,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour de cassation της Γαλλικής Δημοκρατίας προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ

Pietro Pinna

και

Caisse d'allocations familiales de la Savoie,

η έκδοση προδικαστικής απόφασεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους Mackenzie Stuart, πρόεδρο, U. Everling, K. Bahlmann και R. Joliet, προέδρους τμήματος, G. Bosco, T. Koopmans, O. Due, Y. Galmot και T. F. O'Higgins, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. F. Mancini

γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν

— ο Pietro Pinna, αναρρεσειών στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενος από τον A. Lyon-Caen, δικηγόρο στο Conseil d'État και το Cour de cassation της Γαλλίας·

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

- το Caisse d'allocations familiales de la Savoie, αναίρεσίβλητο στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενο από τον J.-P. Desache, δικηγόρο Παρισίων·
- η κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Ph. Rouzoulet, secrétaire des Affaires étrangères, Υπουργείο Εξωτερικών Σχέσεων·
- η κυβέρνηση της Ελληνικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Ε. Τσεκούρα, μέλος της νομικής υπηρεσίας της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στις Βρυξέλλες·
- η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον A. Squillante, πρόεδρο τμήματος του Consiglio di Stato, προϊστάμενο της Υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών, συνθηκών και νομοθετικών υποθέσεων, επικουρούμενο από τον P. Ferri, avvocato dello Stato·
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Griesmar, νομικό σύμβουλο, επικουρούμενο από τον F. Herbert, δικηγόρο Βρυξελλών·
- το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενο από τον J. Carberry, σύμβουλο στη νομική υπηρεσία·

αφού άκουσε το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 21ης Μαΐου 1985,

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

- 1 Με Διάταξη της 11ης Ιανουαρίου 1984, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Φεβρουαρίου 1984, το Cour de cassation της Γαλλίας υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς το κύρος ορισμένων διατάξεων του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73).

- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς που έχει ως αντικείμενο την άρνηση του Caisse d'allocations familiales de la Savoie (Ταμείου οικογενειακών επιδομάτων της Σαβοΐας) να χορηγήσει στον Pinna οικογενειακές παροχές που οφείλονταν για χρονικά διαστήματα των ετών 1977 και 1978.
- 3 Ο Pinna, ιταλικής ιθαγένειας, κατοικεί στη Γαλλία με τη σύζυγό του και τα δύο τέκνα τους, Sandro και Rosetta. Το 1977, τα τέκνα διέμεναν μαζί με τη μητέρα τους για παρατεταμένο χρονικό διάστημα στην Ιταλία. Το Caisse d'allocations familiales de la Savoie αρνήθηκε να χορηγήσει στον Pinna τις οικογενειακές παροχές που οφείλονταν για το Sandro, για το χρονικό διάστημα από 1η Οκτωβρίου 1977 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1977, και για τη Rosetta, για το χρονικό διάστημα από 1η Οκτωβρίου 1977 μέχρι 31 Μαρτίου 1978, με την αιτιολογία ότι οι παροχές αυτές έπρεπε να καταβληθούν από το Istituto nazionale della previdenza sociale της L'Aquila, τόπου διαμονής των τέκνων στην Ιταλία κατά το χρόνο εκείνο.
- 4 Όπως προκύπτει από τη Διάταξη παραπομπής του Cour de cassation, το άρθρο 511 του code de sécurité sociale (Κώδικα κοινωνικής ασφάλισης) ορίζει ότι κάθε πρόσωπο, Γάλλος ή αλλοδαπός, που κατοικεί στη Γαλλία και συντηρεί, είτε ως αρχηγός οικογένειας είτε όχι, ένα ή περισσότερα τέκνα που κατοικούν στη Γαλλία δικαιούται για τα τέκνα του των οικογενειακών παροχών που απαριθμούνται στο άρθρο L 510. Κατά το παλαιό άρθρο 6 του décret 46-2880 της 10ης Δεκεμβρίου 1946, όπως τροποποιήθηκε με το décret 65-524 της 29ης Ιουνίου 1965, και κατά το άρθρο 2 του décret της 10ης Δεκεμβρίου 1946, όπως τροποποιήθηκε με το décret της 17ης Μαρτίου 1978, λογίζεται ότι κατοικεί στη Γαλλία το τέκνο το οποίο, ενώ διατηρεί τους οικογενειακούς του δεσμούς στο έδαφος της μητροπόλεως, όπου ζούσε μέχρι τότε μόνιμα, διαμένει εκτός του εδάφους αυτού προσωρινά μία ή περισσότερες φορές, χωρίς η συνολική διάρκεια της διαμονής αυτής να υπερβαίνει τους τρεις μήνες κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους. Η απόφαση που αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς φαίνεται ότι στηρίχθηκε στο άρθρο 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, που ορίζει, ως προς το μισθωτό που υπόκειται στη γαλλική νομοθεσία, ότι αυτός δικαιούται

« ... για τα μέλη της οικογένειάς του που κατοικούν στο έδαφος κράτους μέλους εκτός της Γαλλίας, οικογενειακών επιδομάτων κατά τη νομοθεσία του κράτους, στο έδαφος του οποίου τα μέλη αυτά κατοικούν· ο εργαζόμενος πρέπει να πληροί τους σχετικούς με την απασχόληση όρους, από τους οποίους εξαρτά η γαλλική νομοθεσία τη γένεση του δικαιώματος παροχών. »

- 5 Επιληφθέν της αναιρέσεως που άσκησε ο Pinna, το Cour de cassation ζήτησε από το Δικαστήριο να αποφανθεί:
- 1) επί του κύρους και της διατηρήσεως εν ισχύι του άρθρου 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 της 14ης Ιουνίου 1971·
  - 2) επί της εννοίας που πρέπει να αποδοθεί στον όρο « κατοικία » που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή.
- 6 Το άρθρο 73, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 ορίζει ότι:
- « Ο εργαζόμενος που υπάγεται στη νομοθεσία κράτους μέλους εκτός της Γαλλίας δικαιούται οικογενειακών παροχών για τα μέλη της οικογενείας του που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους κατά τη νομοθεσία του πρώτου κράτους, σαν να κατοικούσαν τα μέλη αυτά στο έδαφός του. »
- 7 Ωστόσο, με το ήδη προαναφερθέν άρθρο 73, παράγραφος 2, διατυπώνεται διαφορετικός κανόνας σχετικά με το μισθωτό που υπόκειται στη γαλλική νομοθεσία και του οποίου η οικογένεια κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος πλην της Γαλλίας.
- 8 Το άρθρο 98 (τώρα 99) του κανονισμού 1408/71 ορίζει ότι:
- « Προ της 1ης Ιανουαρίου 1973 το Συμβούλιο επανεξετάζει, προτάσει της Επιτροπής, το σύνολο του προβλήματος της πληρωμής των οικογενειακών παροχών στα μέλη της οικογενείας που δεν κατοικούν στο έδαφος του αρμοδίου κράτους, για να επιτύχει ενιαία λύση για όλα τα κράτη μέλη. »
- 9 Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, η Επιτροπή διαβίβασε, με κάποια καθυστέρηση οφειλόμενη στην προσχώρηση των νέων κρατών μελών, στις 10 Απριλίου 1975, πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου (JO C 96, σ. 4), με την οποία συνέστησε τη γενίκευση της χορήγησης των οικογενειακών παροχών της χώρας απασχολήσεως, ανεξάρτητα από τη χώρα κατοικίας των μελών της οικογένειας. Η λύση αυτή υποστηρίχθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (γνώμη της 14ης Οκτωβρίου 1975, JO C 257) και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (γνώμη της 24ης Σεπτεμβρίου 1975, JO C 286). Το ζήτημα συζητήθηκε στο Συμβούλιο κατά τις συνεδριάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 1975 και της 9ης Δεκεμβρίου 1976, χωρίς ωστόσο να επιτευχθεί η λήψη αποφάσεως.

- 10 Ως προς το κύρος του άρθρου 73, παράγραφος 2, ο Pinna ισχυρίστηκε ότι η διάταξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα να οδηγεί στην καταβολή χαμηλότερων επιδομάτων και στη διαφορετική μεταχείριση των εργαζομένων των χωρών της Κοινότητας που απασχολούνται στη Γαλλία έναντι εκείνων που εργάζονται σε μία από τις λοιπές εννέα χώρες της Κοινότητας. Η δυσμενής αυτή διάκριση δεν δικαιολογείται ούτε από πολιτική ούτε από οικονομική ούτε από νομική άποψη. Σχετικά με τις συντάξεις λόγω αποχωρήσεως, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το άρθρο 51 επιτρέπει στο Συμβούλιο να απονέμει δικαιώματα στους διακινούμενους εργαζομένους, δεν του παρέχει όμως την εξουσία να τους στερεί από δικαιώματα που αντλούν από την εθνική νομοθεσία. Ό, τι ισχύει ως προς τις συντάξεις λόγω αποχωρήσεως ισχύει και ως προς τις οικογενειακές παροχές. Η ταυτόχρονη εφαρμογή της νομοθεσίας της χώρας απασχολήσεως (κτήση των δικαιωμάτων) και της νομοθεσίας της χώρας διαμονής της οικογένειας (φύση και ύψος των παροχών) δεν έχει ως σκοπό να επιφέρει μείωση της κοινωνικοασφαλιστικής προστασίας. Επομένως το άρθρο 73, παράγραφος 2, αντιβαίνει στο άρθρο 51 της Συνθήκης. Με το άρθρο 51 καθιερώθηκε η αρχή της δυνατότητας « εξαγωγής » των παροχών. Συνεπώς, ο δικαιούχος οποιασδήποτε παροχής εις χρέμα μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 51, ανεξάρτητα από τον τόπο όπου έχει ορίσει την κατοικία του ή την κατοικία της οικογένειάς του, για να αξιώσει να του καταβληθούν οι οφειλόμενες παροχές εκεί που αποφάσισε. Η μερική αδυναμία « εξαγωγής » ορισμένης παροχής κοινωνικής ασφαλίσεως, αδυναμία την οποία προβλέπει το άρθρο 73, παράγραφος 2, αντιβαίνει στο γενικό κανόνα που τίθεται με το άρθρο 51. Απαγορεύοντας τη δυνατότητα « εξαγωγής » των γαλλικών οικογενειακών παροχών, το άρθρο 73, παράγραφος 2, συνιστά παράβαση του άρθρου 51 της Συνθήκης.
- 11 Το Caisse d'allocations familiales de la Savoie, αναιρεσίβλητο στην κύρια δίκη, ισχυρίζεται ότι το άρθρο 73, παράγραφος 2, συμβιβάζεται με τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης. Το άρθρο 51 ορίζει ότι οι παροχές πρέπει σε κάθε περίπτωση να καταβάλλονται στο διακινούμενο εργαζόμενο. Η εφαρμογή του άρθρου 73, παράγραφος 2, εξασφαλίζει σε κάθε περίπτωση την εκ μέρους του διακινούμενου εργαζομένου είσπραξη των οικογενειακών επιδομάτων, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας της οικογένειάς του. Ο οφειλέτης φορέας και η νομοθεσία που είναι εφαρμοστέα στα επιδόματα διαφέρουν μεν σε σχέση προς τους εργαζομένους που emπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 73, παράγραφος 1, παραμένει όμως αλώβητο το δικαίωμα του εργαζομένου προς είσπραξη των οικογενειακών επιδομάτων. Το άρθρο 73, παράγραφος 2, είναι ισχυρό έναντι του άρθρου 7 της Συνθήκης, διότι με κανένα τρόπο δεν εισάγει διακρίσεις μεταξύ των διακινούμενων εργαζομένων. Δεν αμφισβητείται ότι μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να μειώνονται οι παροχές του διακινούμενου εργαζομένου ανάλογα με την επιλογή χώρας κατοικίας της οικογένειάς του, η μείωση όμως αυτή προκύπτει από τις διαφορές μεταξύ νομοθεσιών των κρατών μελών, ιδίως ως προς το ύψος των παροχών. Υπ' αυτές τις συνθήκες, είναι σαφές ότι το άρθρο 73, παράγραφος 2, δεν δημιουργεί από μόνο του καμία δυσμενή διάκριση. Συμβιβάζεται, επομένως, με τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.

- 12 Η γαλλική κυβέρνηση φρονεί ότι το άρθρο 73, παράγραφος 2, είναι ισχυρό. Οι διαφορές μεταχειρίσεως που μπορεί να προκύψουν από το άρθρο 73, παράγραφος 2, δεν συνιστούν διάκριση αντίθετη στα άρθρα 7, 48 και 51 της Συνθήκης. Η αιτία της διαφοράς μεταχειρίσεως εις βάρος των μη γάλλων εργαζομένων που υπάγονται στη γαλλική νομοθεσία έγκειται στην πραγματικότητα στις διαφορές που υφίστανται μεταξύ των συστημάτων οικογενειακών επιδομάτων που ισχύουν στα διάφορα κράτη μέλη. Τέτοιες διαφορές μεταχειρίσεως μπορούν να εξαλειφθούν μόνο με την εναρμόνιση των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, η οποία όμως δεν αποτελεί σκοπό του κανονισμού 1408/71, ο οποίος αποβλέπει απλώς στο συντονισμό των εν λόγω συστημάτων με σκοπό την εξάλειψη, στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.
- 13 Η ελληνική κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι σκοπός του κανονισμού 1408/71 είναι να εξασφαλιστεί σε όλους τους εργαζομένους, υπηκόους των κρατών μελών που διακινούνται εντός της Κοινότητας η ίση μεταχείριση έναντι των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών και η απόλαυση των παροχών κοινωνικής ασφάλισης. Το πρόβλημα, επομένως, της χορήγησης οικογενειακών παροχών στους εργαζομένους που υπάγονται στη νομοθεσία κράτους μέλους άλλου από εκείνο όπου κατοικούν τα μέλη της οικογένειάς τους πρέπει να επιλυθεί κατά τρόπο ενιαίο σε όλα τα κράτη μέλη. Οι συντάκτες του κανονισμού είχαν αντιληφθεί την αναγκαιότητα αυτή, γι' αυτό και θέσπισαν το άρθρο 98. Η επίτευξη της ενιαίας λύσης, κατά την έννοια του άρθρου 98, θα συνίστατο στην εφαρμογή του κριτηρίου του τόπου απασχολήσεως του εργαζομένου. Η αρχή του συστήματος του τόπου απασχολήσεως του εργαζομένου είναι σύμφωνη, αφενός, με το πνεύμα του κανονισμού 1408/71, ο οποίος αποβλέπει στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Κοινότητας, και, αφετέρου, με την αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών εργαζομένων σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης. Η ελληνική κυβέρνηση δεν κρίνει δικαιολογημένη την παράγραφο 2 του άρθρου 73, δεδομένου ότι δεν συντελεί στην επίτευξη της ίσης μεταχείρισης μεταξύ διακινούμενων και ημεδαπών εργαζομένων ως προς την καταβολή των οικογενειακών παροχών, όταν τα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο όπου κατοικεί ο ίδιος ο εργαζόμενος. Ο διακινούμενος εργαζόμενος πρέπει να δικαιούται των παροχών κοινωνικής ασφάλισης που προβλέπει η νομοθεσία στην οποία υπάγεται και δυνάμει της οποίας καταβάλλει εισφορές και φόρους.
- 14 Η ιταλική κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το άρθρο 73, παράγραφος 2, δημιουργεί διαφορά μεταχειρίσεως λόγω ιθαγένειας μεταξύ εργαζομένων που απασχολούνται στο ίδιο έδαφος. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, διατάξεις δυνάμει των οποίων η μετακίνηση του εργαζομένου από ένα κράτος μέλος σε άλλο συνεπάγεται μείωση των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης που έχει αποκτήσει είναι αντίθετες στις εγγυή-

σεις που παρέχονται από τη Συνθήκη ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Η εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους μέλους κατοικίας για τον υπολογισμό των οικογενειακών επιδομάτων αποσκοπεί στη συρρίκνωση του περιεχομένου του δικαιώματος που απέκτησε ο εργαζόμενος δυνάμει της γαλλικής νομοθεσίας.

- 15 Η Επιτροπή φρονεί ότι το άρθρο 73, παράγραφος 2, συμβιβάζεται με το άρθρο 51 της Συνθήκης. Δεν αμφισβητεί ότι η εφαρμογή του άρθρου 73, παράγραφος 2, μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να έχει ως αποτέλεσμα ο εργαζόμενος, του οποίου τα τέκνα κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος, να δικαιούται οικογενειακών επιδομάτων κατωτέρων από εκείνα που θα εδικαιούτο αν τα μέλη της οικογένειάς του κατοικούσαν στη Γαλλία ή αν τα γαλλικά οικογενειακά επιδόματα χορηγούνταν και για τα μέλη της οικογένειας που κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος. Φρονεί όμως ότι το άρθρο 73, παράγραφος 2, δεν αποτελεί πηγή διακρίσεως αντίθετη στη Συνθήκη. Οι ανισότητες που διαπιστώνονται απορρέουν ουσιαστικά από τη φύση του κανονισμού 1408/71, που αποτελεί όργανο για την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 51 της Συνθήκης μέσω του συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και με σκοπό την εξάλειψη των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων.
- 16 Το Συμβούλιο φρονεί ότι με τα ερωτήματα που υποβάλλει το εθνικό δικαστήριο τίθεται υπό αμφισβήτηση το κύρος του άρθρου 73, παράγραφος 2, για δύο λόγους. Πρώτον, διότι συνιστά εξαιρετική ρύθμιση, της οποίας η ισχύς έπρεπε, σύμφωνα με την αρχική της σύλληψη, να τελεί υπό ορισμένη προθεσμία που έληγε την 1η Ιανουαρίου 1973. Δεύτερον, διότι υφίσταται, όπως υποστηρίζεται, εις βάρος των μη γάλλων εργαζομένων που υπάγονται στη γαλλική νομοθεσία, διττή δυσμενής διάκριση, αφενός σε σχέση προς τους γάλλους εργαζομένους και αφετέρου σε σχέση προς τους εργαζομένους που υπάγονται στη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους πλην της Γαλλίας. Το Συμβούλιο φρονεί ότι τέτοια διττή δυσμενής διάκριση δεν υφίσταται. Τόσο ο γάλλος όσο και ο αλλοδαπός εργαζόμενος λαμβάνουν τα ίδια επιδόματα στο γαλλικό έδαφος· ο γάλλος εργαζόμενος χάνει τα επιδόματά του μετά την πάροδο τριών μηνών, αφότου τα τέκνα του παύσουν να κατοικούν στο γαλλικό έδαφος, ενώ ο διακινούμενος λαμβάνει τα επιδόματα, δυνάμει του κανονισμού 1408/71 για τα τέκνα του που κατοικούν σε κράτος μέλος άλλο πλην της Γαλλίας. Εξάλλου, δεν είναι δυνατόν να διαγνωσθεί διάκριση μεταξύ της μεταχείρισης που παρέχεται στους διακινούμενους εργαζομένους σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, διότι έχει γίνει συντονισμός και μόνο των εθνικών νομοθεσιών περί κοινωνικής ασφάλισης. Πράγματι, στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης το κάθε κράτος μέλος έχει διατηρήσει την εξουσία να καθορίζει τη φύση των παροχών και το ύψος των καταβολών, εφόσον το άρθρο 51 της Συνθήκης δεν επέβαλε στο Συμβούλιο να δημιουργήσει ενιαίο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης για τα κράτη μέλη της Κοινότητας.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 17 Για να κριθεί το επίδικο ζήτημα, πρέπει κατ' αρχάς να υπομνηστεί ότι το άρθρο 40 του κανονισμού 3/58 του Συμβουλίου, της 25ης Σεπτεμβρίου 1958, περί της κοινωνικής ασφαλίσεως των διακινουμένων εργαζομένων (JO 1958, σ. 561) όριζε ότι ο μισθωτός ή ο εξομοιούμενος προς μισθωτό, που απασχολείται στο έδαφος ενός κράτους μέλους και που έχει τέκνα που κατοικούν ή ανατρέφονται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, δικαιούται, για τα εν λόγω τέκνα, των οικογενειακών επιδομάτων κατά τις διατάξεις της νομοθεσίας του πρώτου κράτους, μέχρι του ποσού των επιδομάτων που χορηγούνται κατά τη νομοθεσία του δευτέρου κράτους.
- 18 Ο κανονισμός 1408/71 τροποποίησε τη ρύθμιση που αφορά τα τέκνα των διακινουμένων εργαζομένων διευρύνοντας το φάσμα των παροχών που μπορούν να αξιώσουν οι διακινούμενοι εργαζόμενοι. Τους παρέσχε δικαίωμα επί των οικογενειακών παροχών, δηλαδή για « κάθε παροχή εις είδος ή εις χρήμα, προορισμένη να αντισταθμίσει τα οικογενειακά βάρη » [άρθρο 1, στοιχείο κα), ψηφίο i)], ενώ ο κανονισμός 3/58 τους χορηγούσε μόνο τα οικογενειακά επιδόματα, δηλαδή την « περιοδική παροχή εις χρήμα που χορηγείται αποκλειστικά ανάλογα με τον αριθμό και, ενδεχομένως, την ηλικία των μελών της οικογένειας » (άρθρο 1, στοιχείο κα), ψηφίο ii), του κανονισμού 1408/71).
- 19 Όσον αφορά τους διακινούμενους εργαζομένους που απασχολούνται σε ένα κράτος μέλος, ενώ η οικογένειά τους κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος, ο κανονισμός 1408/71 διέκρινε μεταξύ των εργαζομένων που απασχολούνται στη Γαλλία και εκείνων που απασχολούνται στα λοιπά κράτη μέλη. Το άρθρο 73, παράγραφος 1, ορίζει ότι ο εργαζόμενος που υπάγεται στη νομοθεσία κράτους μέλους εκτός της Γαλλίας δικαιούται οικογενειακών παροχών για τα μέλη της οικογένειάς του που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους κατά τη νομοθεσία του πρώτου κράτους, σαν να κατοικούσαν τα μέλη αυτά στο έδαφος του. Το άρθρο 73, παράγραφος 2, ορίζει ότι ο εργαζόμενος δικαιούται, για τα μέλη της οικογένειάς του που κατοικούν στο έδαφος κράτους μέλους εκτός της Γαλλίας οικογενειακών επιδομάτων κατά τη νομοθεσία του κράτους, στο έδαφος του οποίου κατοικούν τα μέλη της οικογένειάς του.
- 20 Όσον αφορά τη διαφορά μεταχειρίσεως μεταξύ των εργαζομένων για τους οποίους ισχύει το άρθρο 73, παράγραφος 1, και των εργαζομένων που υπάγονται στο σύστημα του άρθρου 73, παράγραφος 2, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 51 της Συνθήκης προβλέπει το συντονισμό και όχι την εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών. Επομένως, το άρθρο 51 επιτρέπει να εξακολουθούν να υφίστανται διαφορές μεταξύ

των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών και, κατά συνέπεια, μεταξύ των δικαιωμάτων των προσώπων που εργάζονται σ' αυτά. Επομένως, οι ουσιαστικές και διαδικαστικές διαφορές μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως κάθε κράτους μέλους και, κατ' επέκταση, μεταξύ των προσώπων που εργάζονται σ' αυτά δεν θίγονται από το άρθρο 51 της Συνθήκης.

- 21 Η επίτευξη, ωστόσο, του στόχου της εξασφάλισης της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός της Κοινότητας, στον οποίον αποβλέπουν τα άρθρα 48 έως 51 της Συνθήκης, διευκολύνεται όταν οι όροι εργασίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι κανόνες περί κοινωνικής ασφαλίσεως, είναι κατά το δυνατόν πλησιέστερες στα διάφορα κράτη μέλη. Αντίθετα, ο στόχος αυτός απομακρύνεται και η επίτευξή του δυσχεραίνεται, αν το κοινοτικό δίκαιο εισάγει διαφορές στους κανόνες περί κοινωνικής ασφαλίσεως που θα μπορούσαν να αποφευχθούν. Άρα, οι κοινοτικές κανονιστικές διατάξεις περί κοινωνικής ασφαλίσεως, που εκδίδονται δυνάμει του άρθρου 51 της Συνθήκης, πρέπει να μην επισφραγίζουν πρόσθετες διαφορές σε εκείνες που ήδη προκύπτουν από την έλλειψη εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών.
- 22 Το άρθρο 73 του κανονισμού 1408/71 δημιουργεί, για τους διακινούμενους εργαζομένους, δύο διαφορετικά συστήματα, αναλόγως του αν οι εν λόγω εργαζόμενοι υπάγονται στη γαλλική νομοθεσία ή στη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους. Έτσι, επαυξάνει τις διαφορές που προκύπτουν από τις ίδιες τις εθνικές νομοθεσίες και παρακωλύει, ως εκ τούτου, τους σκοπούς που διακηρύσσονται στα άρθρα 48 έως 51 της Συνθήκης.
- 23 Όσον αφορά ειδικότερα την εκτίμηση του κύρους του ίδιου του άρθρου 73, παράγραφος 2, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο κανόνας της ίσης μεταχείρισης δεν απαγορεύει μόνο τις εμφανείς δυσμενείς διακρίσεις που στηρίζονται στην ιθαγένεια, αλλά και όλες τις συγκεκριαλυμμένες μορφές δυσμενούς διακρίσεως, οι οποίες, με την εφαρμογή άλλων κριτηρίων διακρίσεως, καταλήγουν στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα.
- 24 Αυτό ακριβώς συμβαίνει όταν το κριτήριο του άρθρου 73, παράγραφος 2, χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας στις οικογενειακές παροχές ενός διακινούμενου εργαζομένου. Μολονότι η γαλλική νομοθεσία εφαρμόζει, κατά γενικό κανόνα, το ίδιο κριτήριο για τον προσδιορισμό του δικαιώματος επί οικογενειακών παροχών γάλλου εργαζομένου που απασχολείται στο γαλλικό έδαφος, το κριτήριο αυτό δεν έχει καθόλου την ίδια σημασία για την εν λόγω κατηγορία εργαζομένων, διότι το πρόβλημα της κατοικίας των μελών της οικογένειας εκτός της Γαλλίας τίθεται ουσιαστικά για τους διακινούμενους εργαζομένους. Επομένως, το κριτήριο αυτό δεν είναι πρόσφορο για να εξασφαλίσει την ισότητα μεταχειρίσεως, που

επιβάλλεται από το άρθρο 48 της Συνθήκης, και δεν μπορεί επομένως να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο του συντονισμού των εθνικών νομοθεσιών, ο οποίος προβλέπεται από το άρθρο 51 της Συνθήκης με σκοπό την προαγωγή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός της Κοινότητας σύμφωνα με το άρθρο 48.

- 25 'Αρα, το άρθρο 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 είναι άκυρο κατά το μέτρο που αποκλείει την χορήγηση γαλλικών οικογενειακών παροχών στους εργαζομένους που υπάγονται στη γαλλική νομοθεσία, για τα μέλη της οικογένειάς τους που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους.
- 26 'Όσον αφορά τις συνέπειες της ακυρότητας του άρθρου 73, παράγραφος 2, πρέπει να υπομνηστεί ότι το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί, με την απόφασή του της 27ης Φεβρουαρίου 1985 (*Société des produits de maïs SA. κατά Administration des douanes et droits indirects*, 112/83, Συλλογή 1985, σ. 732) ότι, όταν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους, το άρθρο 174, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης επιφυλάσσει υπέρ του Δικαστηρίου εξουσία εκτιμήσεως ώστε να καθορίζει συγκεκριμένα, κατά περίπτωση, τα αποτελέσματα της κανονιστικής πράξεως που κηρύσσεται άκυρη, τα οποία πρέπει να διατηρηθούν.
- 27 Ενόψει του γεγονότος ότι το Συμβούλιο δεν μπόρεσε να καταλήξει σε ενιαία λύση, όπως επέβαλε το άρθρο 98 του κανονισμού 1408/71, πρέπει, κατ' εξαίρεση, να ληφθεί υπόψη ότι εκ των πραγμάτων η Γαλλία διατήρησε, επί παρατεταμένο χρονικό διάστημα, σε ισχύ πρακτικές που ήταν μεν σύμφωνες προς το κείμενο του κανονισμού 1408/71, δεν έβρισκαν όμως νομικό έρεισμα στα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης.
- 28 Υπ' αυτές τις περιστάσεις, πρέπει να γίνει δεκτό ότι επιτακτικοί λόγοι ασφάλειας του δικαίου αναφερόμενοι στο σύνολο των διακυβευόμενων συμφερόντων, τόσο δημοσίων όσο και ιδιωτικών, εμποδίζουν καταρχήν να τεθεί υπό αμφισβήτηση η είσπραξη των οικογενειακών παροχών για χρονικά διαστήματα προγενέστερα της δημοσιεύσεως της παρούσας απόφασης.
- 29 Σε μια τέτοια περίπτωση, όπου το Δικαστήριο κάνει χρήση της δυνατότητας που έχει να περιορίζει ως προς το παρελθόν τα αποτελέσματα της αναγνώρισης της ακυρότητας, στην οποία προβαίνει στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης, σ' αυτό εναπόκειται να ορίσει αν μπορεί να προβλεφθεί εξαίρεση του διαχρονικού αυτού περιορισμού των αποτελεσμάτων, που τίθεται με την απόφασή του, είτε υπέρ του διαδίκου που ζήτησε έννομη προστασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, είτε υπέρ οποιουδήποτε άλλου προσώπου που ενδέχεται να ενήργησε κατ' ανάλογο τρόπο πριν από την αναγνώριση της ακυρότητας, ή αν, αντιθέτως, η κήρυξη της ακυρότητας που παράγει

αποτελέσματα μόνο για το μέλλον συνιστά πρόσφορο μέτρο, ακόμη και για τα πρόσωπα που προέβησαν έγκαιρα σε ενέργειες προς προστασία των δικαιωμάτων τους.

- 30 Εν προκειμένω πρέπει να οριστεί ότι η αναγνωριζόμενη ακυρότητα του άρθρου 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 δεν μπορεί να προβληθεί προς στήριξη αξιώσεων επί παροχών για περιόδους προγενέστερες της ημερομηνίας της παρούσας απόφασης, πλην των περιπτώσεων των εργαζομένων που έχουν ζητήσει έννομη προστασία ή υποβάλει διοικητική ένσταση με ανάλογο περιεχόμενο προ της ημερομηνίας αυτής.
- 31 Υπ' αυτές τις συνθήκες, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος, που αφορά τη διατήρηση εν ισχύι του άρθρου 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, καθώς και στο δεύτερο ερώτημα, που αφορά την έννοια του όρου « κατοικία » στο εν λόγω άρθρο 73, παράγραφος 2.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 32 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας, καθώς και το Συμβούλιο και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει, ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης, το χαρακτήρα παρεμπιπτόντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με Διάταξη της 11ης Ιανουαρίου 1984 το Cour de cassation της Γαλλίας, αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 είναι άκυρο κατά το μέτρο που αποκλείει τη χορήγηση γαλλικών οικογενειακών παροχών στους εργαζομένους που υπάγονται στη γαλλική νομοθεσία για τα μέλη της οικογένειάς τους που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους.

- 2) Η διαπιστωθείσα ακυρότητα του άρθρου 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 δεν μπορεί να προβληθεί προς στήριξη αξιώσεων επί παροχών για περιόδους προγενέστερες της ημερομηνίας της παρούσας απόφασης, πλην των περιπτώσεων των εργαζομένων που έχουν ζητήσει έννομη προστασία ή υποβάλει διοικητική ένσταση με ανάλογο περιεχόμενο προ της ημερομηνίας αυτής.

Mackenzie Stuart	Everling	Bahlmann	Joliet	
Bosco	Koormans	Due	Galmot	O'Higgins

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 15 Ιανουαρίου 1986.

Ο γραμματέας
P. Heim

Ο πρόεδρος
A. J. Mackenzie Stuart